

Boganmeldelser.

THORVALD AARUM. **Arbejdets økonomiske Værdi.**
Bidrag til Arbejdslønnens Teori. Kristiania 1908. H. Aschehoug
& Co. (175 S.).

Det Æmne, som Forfatteren har optaget til Behandling, hører vel nok til dem, hvor det for den teoretiske Videnskab er særlig vanskeligt at opnaa sikre Resultater. Man har hidtil maattet nøjes med at angive de almindelige Synspunkter, hvorunder Problemet maatte ses, medens man til Opnaaelse af mere konkrete Resultater væsentlig har været henvist til at bygge paa historisk-statistiske Undersøgelser. De Udgangspunkter, som den teoretiske Videnskab tidligere tog, viste sig tilmed lidet frugtbringende, og det er først gennem Grænsebegrebets Indførelse i Teorien, at der har aabnet sig Mulighed for mere indgaaende Undersøgelser. At bringe Grænseværdilærens Sætninger til Anvendelse inden for Fordelingslæren er da ogsaa forlængst prøvet, og ogsaa i den nordiske Litteratur foreligger adskillige mere eller mindre omfattende Forsøg.

Nærværende Bog hører herhen. Noget væsentlig nyt Bidrag til Løsning af det stillede Problem indeholder den vel ikke, men den betegner dog i Kraft af Forfatterens kyndige og omhyggelige Fremstilling, der er givet i en klar og overskuelig Form, en værdifuld Forøgelse af vor Litteratur. Bogen falder i 3 Hovedafsnit: en Fremstilling af Grænseværdilærens almindelige Grundsætninger, en Undersøgelse af de Momenter, der bestemmer Arbejdets

Boganmeldelser.

THORVALD AARUM. **Arbejdets økonomiske Værdi.**
Bidrag til Arbejdslønnens Teori. Kristiania 1908. H. Aschehoug
& Co. (175 S.).

Det Æmne, som Forfatteren har optaget til Behandling, hører vel nok til dem, hvor det for den teoretiske Videnskab er særlig vanskeligt at opnaa sikre Resultater. Man har hidtil maattet nøjes med at angive de almindelige Synspunkter, hvorunder Problemet maatte ses, medens man til Opnaaelse af mere konkrete Resultater væsentlig har været henvist til at bygge paa historisk-statistiske Undersøgelser. De Udgangspunkter, som den teoretiske Videnskab tidligere tog, viste sig tilmed lidet frugtbringende, og det er først gennem Grænsebegrebets Indførelse i Teorien, at der har aabnet sig Mulighed for mere indgaaende Undersøgelser. At bringe Grænseværdilærens Sætninger til Anvendelse inden for Fordelingslæren er da ogsaa forlængst prøvet, og ogsaa i den nordiske Litteratur foreligger adskillige mere eller mindre omfattende Forsøg.

Nærværende Bog hører herhen. Noget væsentlig nyt Bidrag til Løsning af det stillede Problem indeholder den vel ikke, men den betegner dog i Kraft af Forfatterens kyndige og omhyggelige Fremstilling, der er givet i en klar og overskuelig Form, en værdifuld Forøgelse af vor Litteratur. Bogen falder i 3 Hovedafsnit: en Fremstilling af Grænseværdilærens almindelige Grundsætninger, en Undersøgelse af de Momenter, der bestemmer Arbejdets

Værdi, og en Udredning af Delingsforholdet mellem Arbejde og Kapital.

Værdilæren er behandlet i nær Tilknnytning til Marshall's Forsøg paa at forene Grænsenytteteorien med en moderne Offer- eller Omkostningsteori, og betegner saaledes en Tilslutning til Aschehougs og Bircks Fremstilling. Særlig dybtgaaende Undersøgelser har Forf. ikke indladt sig paa i de to første Afsnit; han har begrænset sig til at give en afrundet og overskuelig Oversigt over Grænseværdilæren og dens Betydning for Bestemmelsen af Arbejdsydelseens Værdi. Forf. har dog indføjet en Række kritiske Bemærkninger, særlig rettet mod den »rene Grænsenytteteori«, saaledes som den har været forfægtet af Bøhm-Bawerk, men det synes dog, som om Kritiken for en ikke ringe Del beror paa, at Bøhm-Bawerks Tankegang er opfattet mere ensidig, end der er Grund til.

Hist og her er der Enkeltheder, som der kan rejses Indvendinger imod. Forf. bestemmer saaledes almindeligvis Grænseomkostningerne som Omkostningerne for den daarligst stillede Producent (S. 30), medens det naturligvis meget vel kan tænkes, at adskillige Producenter arbejder under langt ugunstigere Vilkaar end Grænseproducenten. Det er saaledes ikke udelukket, at den industrielle Differentialrente, der udgør en væsentlig Del af Driftsgevinsten, for Samfundet som Helhed er lig Nul, idet de positive Forskelsrenter opvejes af de negative. Forfatterens Henvisning til det industrielle Livs skiftende Karakter, der bevirker, at der stadig opstaar nye Forskelsrenter, kan ingenlunde bruges som Bevis for, at Forskelsrenterne som Helhed ere positive. De nye Forskelsrenter, der opstaar, kan ogsaa være negative. Den samme Tanke, at Grænseudbyttet er det faktiske Grænseudbytte, d. v. s. det mindste Udbytte, der i det hele taget opnaas, i Stedet for simpelt hen det Udbytte, der er nødvendigt til at dække Tilbudsprisen, genfindes ogsaa ved Behandlingen af Arbejdets Differentialrente (rent of labour). Ogsaa denne forudsættes altid at være positiv (S. 109), medens man naturligvis

maa tænke sig saa vel positive som negative Udsving fra Grænsearbejderens Fortjeneste. — Det synes heller ikke heldigt at betegne Monopolrente som Differentialrente i Renkultur (S. 31); der bestaar dog mellem disse to Begreber, som det ogsaa delvis fremgaar af Forfatterens egen Fremstilling, en principiel Forskel.

Det kan vist ogsaa med Rette betvivles, om Forf.s Udvikling i Afsnittet om Substitutionsprincippet (S. 64 ff.) angaaende Konkurrencen mellem Arbejde og Kapital er ganske uangribelig. Saaledes er Paavisningen (S. 68) af, at en rigeligere Forsyning af Kapital og den dermed følgende lavere Grænseproduktivitet altid vil have en stigende Arbejds løn til Følge, ikke tilstrækkelig underbygget, og Henvi sningen til, at den ved Maskinteknikens Udvikling overflødiggjorte Arbejds kraft senere atter kan faa Sysselsættelse, naar Produktionen udvides paa Grund af de lavere Priser og den dermed følgende stigende Efterspørgsel, behøver ingenlunde altid at strække til. Forf.s Ræsonnementer er her alt for almindelige til at begrunde hans Hovedresultat: at stigende Teknik ikke trykker Arbejds lønnen. I adskillige Tilfælde slaar dette sikkert ikke til. Trods dette kan de tekniske Opfindelser som Helhed naturligvis meget vel have været til stor Gavn ogsaa for Arbejderne, bl. a. fordi de som Forbrugere ere delagtige i Fordelene ved den billiggjorte Produktion; denne Fordel deler de imidlertid med de øvrige Klasser.

I sidste Afsnit om Forholdet mellem Arbejdet og Kapitalen er Forfatteren trængt dybere ind i Problemerne. Efter et Kapitel om den klassiske Lønningsfondsteori, der indeholder et kort Rids af dens Historie og en Kritik af dens Grundideer, vender Forf. sig til Bøhm-Bawerks bekendte Lære om den kapitalistiske Produktionsmaade og hans Forsøg paa ved Hjælp af Begrebet Produktionsperiode at forme en ny Lønningsfondsteori. Forf. gennemgaar Læren ret udførligt og ender med at erklære Vejen for i det væsentlige ufremkommelig og vender derpaa tilbage til Bøhm-Bawerks eget Udgangspunkt: Tids-

diskonteringsfænomenet, der bringes i Anvendelse til Bestemmelse af saa vel Løn som Rente.

Lønnen bliver saaledes bestemt af Arbejdets diskonterede Grænseproduktivitet, og da de besiddelsesløse Arbejdere jo er underforsynede med Nutidsgoder og saaledes vurderer disse forholdsvis langt højere end Kapitalister og Driftsherrer, maa Arbejderne ofte finde sig i et meget betydeligt Diskonteringsfradrag i deres virkelige Grænseproduktivitet. Forf. er her kommet et godt Stykke henimod den socialistiske Kapitalrenteteori, i Følge hvilken Kapitalrenten er en Art »Udbytning« af Arbejdet, der kan gennemføres i Kraft af Kapitalisternes økonomiske Overmagt, og Fremstillingen minder paa mange Punkter om det Synspunkt, som er gjort gældende af Docent Lindberg i en Afhandling i nærværende Tidsskrift 1905 om Bøhm-Bawerks Kapitalrenteteori. Forf. mener dog iugenlunde, at man kan blive staaende ved denne Forklaring, som alene knytter sig til Forholdets rent ydre Træk. Selv om alle var ligelig forsynede med Nutidsgoder, vilde alene Spareofferet og den i de egentlige Produktionsmidler (Maskiner m. v.) indesluttede tekniske Produktivitet være tilstrækkelig til at betinge en Rente. Disse Momenter forstærkes paa den anden Side af den ulige Formuefordeling, Tilstedeværelsen af kapitaliserede Monopol- og Forskelsrenter, offentlig Gæld m. v.

Af Bøhm-Bawerks Teori har Forf. leveret en indgaaende og paa adskillige Punkter træffende Kritik. Undertiden synes Kritiken dog mindre holdbar. Forf. slutter sig saaledes til den af Lindberg i den nævnte Afhandling fremsatte Indvending mod Bøhm-Bawerks Teori, at dennes Ligevægtspunkt for Udbyttets Fordeling mellem Arbejde og Kapital er uholdbart, da den enkelte Driftsherre vedblivende kan forlænge Produktionsperioden og nedsætte Arbejdslønnen i samme Grad, indtil Lønnen er naaet ned paa Eksistensminimum. Noget saadant vilde dog være for risikabelt for den enkelte Driftsherre. Hans Arbejdere vilde naturligvis straks forlade ham og kunde gennem en

ganske ringe almindelig Lønsenkning finde Sysselsættelse hos andre Driftsherrer. Men netop denne Risiko vil holde den enkelte Driftsherre tilbage fra at gøre Eksperimentet. Er Driftsherrernes Organisation derimod tilstrækkelig stærk eller der paa anden Maade eksisterer en almindelig Tendens henimod Forlængelse af Produktionsperioden, vil der under de givne Forudsætninger intet være til Hinder for at gennemføre en almindelig Lønnedsættelse, indtil Eksistensminimum er nået. **K. Riis-Hansen.**

IVAR HULTMAN. **Europas Centralbanker.** Huvuddragen av deras organisation och verksamhet. Stockholm 1909. Albert Bonniers förlag. (218 S.).

Bogen indeholder en systematisk Redegørelse for de europæiske Centralbankers Organisation og Virksomhed, og Forf. har begrænset sig strengt til en rent faktisk Fremstilling af de nugældende Forhold.

Denne saaledes snevert afgrænsede Opgave synes Forf. at have løst paa en meget heldig Maade. Efter en ensartet fast Plan tegnes et omhyggeligt og overskueligt Billede af de forskellige Bankers indre Forhold. Fremstillingen grupperer sig om en Række Hovedspørgsmaal som Bankernes retslige Stilling og Administration, Seddeludstedelsen, øvrige Forretninger, Forholdet til Staten, Kontrolforanstaltninger m. v., hvortil er føjet en knap og klar Karakteristik af de vigtigste Bankers Diskontopolitik. Som Afslutning har Forfatteren, for at gøre Bogen mere anvendelig som Lærebog, givet et kort sammenlignende Resumé, men heller ikke her overskrides den afstukne Grænse. For en Lærebog er den satte Begrænsning dog alt for snever. Hertil maatte nødvendigvis kræves en Udredning af, hvorledes Cntralbankerne i deres nuværende Skikkelse er voksede frem som et Resultat af en forudgaaende historisk Udvikling, betinget af de vekslende